

COLLECTIEPLANNING

Deze pagina maakt deel uit van een 'levende publicatie' en wordt dus regelmatig geüpdatet! Scroll dus zeker ook naar beneden om de laatste ontwikkelingen te bekijken!

PLANNEN VOOR DE TOEKOMST: ICE (IN)BEGREPEN IN MUSEA

OVER HET PROJECT

'Plannen voor de toekomst: ICE (in)begrepen in musea' is **een pilootproject rond de integratie van levend erfgoed in de collectieplanning en het collectiebeheer van musea**. Het startte in oktober 2019 in [Tilburg \(NL\)](#) en komt nu, eind september 2021, tot een einde met een internationale, online conferentie. 'ICE (in)begrepen' is de volgende stap in de onderzoekslijn van [Werkplaats immaterieel erfgoed](#) (WIE) over het veiligstellen van immaterieel cultureel erfgoed (ICE) en de betrokkenheid van musea daarbij. Het volgt op het onlangs afgeronde Europese [ICH and Museums Project](#) in de zoektocht naar een *third space* waar immaterieel erfgoedgemeenschappen en musea kunnen samenwerken om de praktijken en kennis rond levend erfgoed veilig te stellen.

Het project richt zich op de problematiek van de relatie(s) tussen de collectie(beleids)planning in musea en immaterieel erfgoed die gepaard gaan met een geïntegreerde aanpak. De integratie van immaterieel erfgoed is vaak uitdagend en verwarrend, vanwege de verschillende logica's achter de erfgoedzorg voor materieel en immaterieel cultureel erfgoed. 'ICE (in) begrepen' tracht met steun van de Vlaamse Overheid inzicht te krijgen in de relatie(s) tussen immaterieel erfgoed en collectieplanning, knelpunten en opportuniteiten te identificeren, en praktische antwoorden te genereren voor verdere ontwikkeling.

Na een eerste onderzoeksfase (oktober 2019 - oktober 2020) stelden Werkplaats immaterieel erfgoed en partners een **Lerend Netwerk samen van 25 Vlaamse nationale en landelijke musea** (zie verder). Samen met dit netwerk voerden Werkplaats immaterieel erfgoed en partners **praktijkexperimenten** uit **binnen vier Proeftuinmusea***: [Hof van Busleyden](#), [Jenevermuseum](#), [Huis van Alijn](#) en [Museum M Leuven](#). Elk van deze proeftuinmusea bracht zijn eigen uitdagingen, vragen en ideeën naar voren om te onderzoeken, om anderen te inspireren en om na te denken over hun eigen museumbeleid en -management inzake het beschermen van immaterieel erfgoed en het samenwerken met immaterieel erfgoedgemeenschappen.

Hoewel het project ten einde is, is onze gezamenlijke reis nog maar net begonnen. De experimenten, dialogen en relaties die de voorbije twee jaar werden ontwikkeld, hebben een nieuwe verkenning van de *third space* in de Vlaamse erfgoedsector mogelijk gemaakt.

Partners en proeftuinmusea

Met steun van de Vlaamse overheid

LEESTIP:

MEER WETEN OVER IMMATERIEEL CULTUREEL ERFGOED EN BORGEN?

Neem hieronder een kijkje naar onze **veelgestelde vragen** en het **artikel 'Borgen: wat en hoe'**.

VEELGESTELDE VRAGEN

BORGEN: WAT EN HOE?

DE 4 PROEFTUINMUSEA

Hof van Busleyden, het Jenevermuseum, Huis van Alijn en M Leuven trokken hun stoute schoenen aan en openden hun deuren als experimentele proeftuinen. Elk proeftuinmuseum nam een andere uitdaging met beide handen vast en deelden hun vragen, ideeën en drempels met de collega's uit het Lerend Netwerk.

Neem via de knoppen hieronder een kijkje naar hun ervaringen en bevindingen!

PROEFTUIN JENEVERMUSEUM

PROEFTUIN HOF VAN BUSLEYDEN

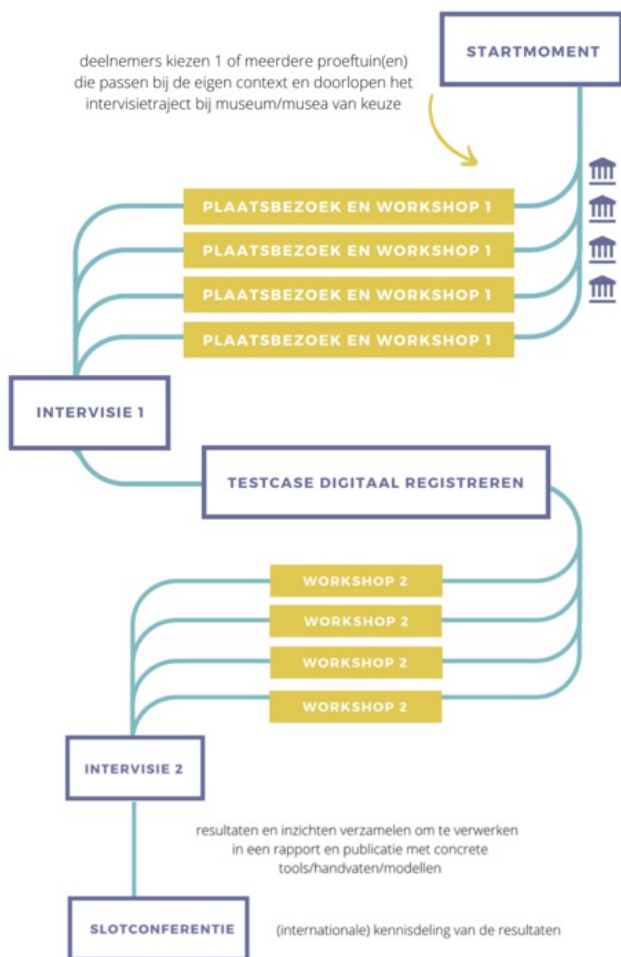
PROEFTUIN MUSEUM M LEUVEN

PROEFTUIN HUIS VAN ALIJN

Deze musea vormden de context van waaruit gezamenlijk en vanuit de praktijk kennis werd ontwikkeld en gedeeld over de diverse vraagstukken m.b.t. immaterieel erfgoed en collectie(beleids-)planning.

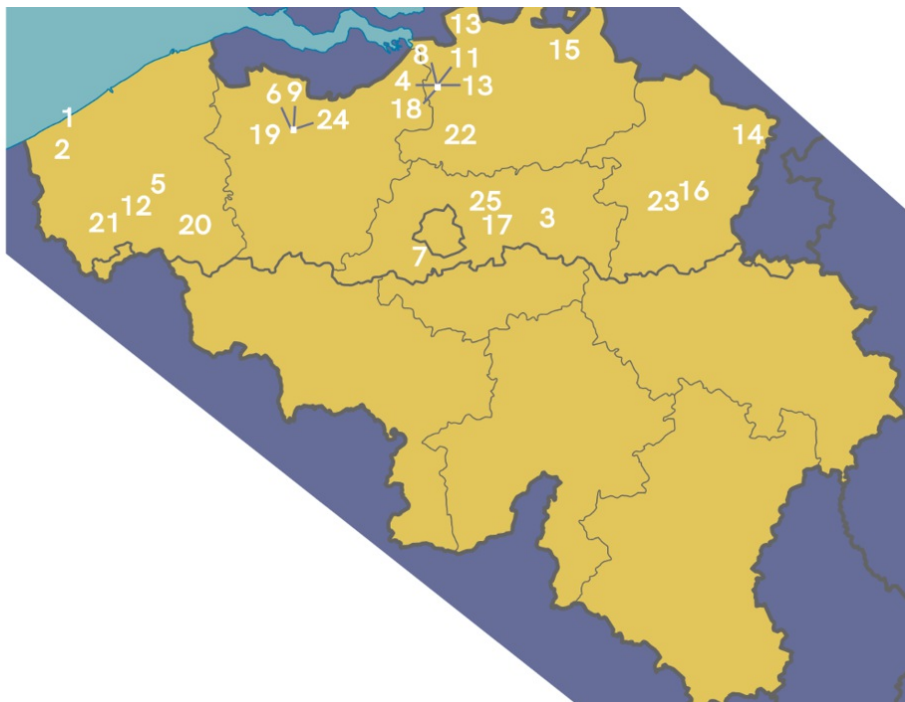
Elk 'proeftuinmuseum' was trekker van een eigen traject, en was daarnaast ook deel van het Lerend Netwerk. De deelnemers van het Lerend Netwerk kregen de kans om de omgang met en vragen van deze musea op zeer korte voet te volgen. Tijdens verschillende werksessies kregen zij allen de kans om van gedachten te wisselen rond drempels en opportuniteiten, en om te reflecteren en te adviseren.

Ondanks dat we alle (plaats)bezoeken virtueel organiseerden, was er toch een vertrouwelijke sfeer. Zo kon er diepgaande dialoog opgebouwd worden en kon er vrijuit over ideeën, maar ook over twijfels gediscussieerd worden. De inhoud van deze workshops sloot aan bij de specifieke vraagstukken die binnen de musea leefden rond immaterieel erfgoed en collectie(beleids-)planning. De sessies fungeerden als een gemeenschappelijk leermoment, afhankelijk van de noden voor de vooruitgang van elk specifiek experiment. De opgedane ervaringen werden gezamenlijk besproken tijdens de interviews.

HET LEREND NETWERK

Het Lerend Netwerk bestaat uit **25 Vlaamse musea**, met een mooie samenstelling van **regionale en landelijke musea**, maar ook **thematische, kunsten- en stadsmusea**. De musea sloten zich aan na een *open call* tijdens de tweede fase van het project. Het online format laat toe dat musea van alle uithoeken van Vlaanderen als het ware bij de proeftuinmusea kunnen 'binnen kijken'.

IMMATERIEEL ERFGOED TRANSFORMEREN IN DATA

NAAR EEN DATAMODEL VOOR HET REGISTREREN VAN IMMATERIEEL ERFGOED IN COLLECTIEREGISTRATIESYSTEMEN

Wat betekent immaterieel erfgoed voor het collectiebeleid van deze organisaties? Hoe ga je hier als collectiebeheerder beleidsmatig én praktisch mee om?

Werkplaats immaterieel erfgoed boog zich samen met partner [meemoo](#), [Vlaams instituut voor het archief](#) over deze vragen. Hiervoor werd de 'Testcase digitaal registreren' uitgewerkt: een serie van 3 workshops waarin samen met de Proeftuinmusea en het Lerend Netwerk op zoek gegaan werd of en hoe het mogelijk was (elementen van) immaterieel erfgoed te registreren in digitale collectieregistratiesystemen.

In totaal werden er **drie sessies** gehouden:

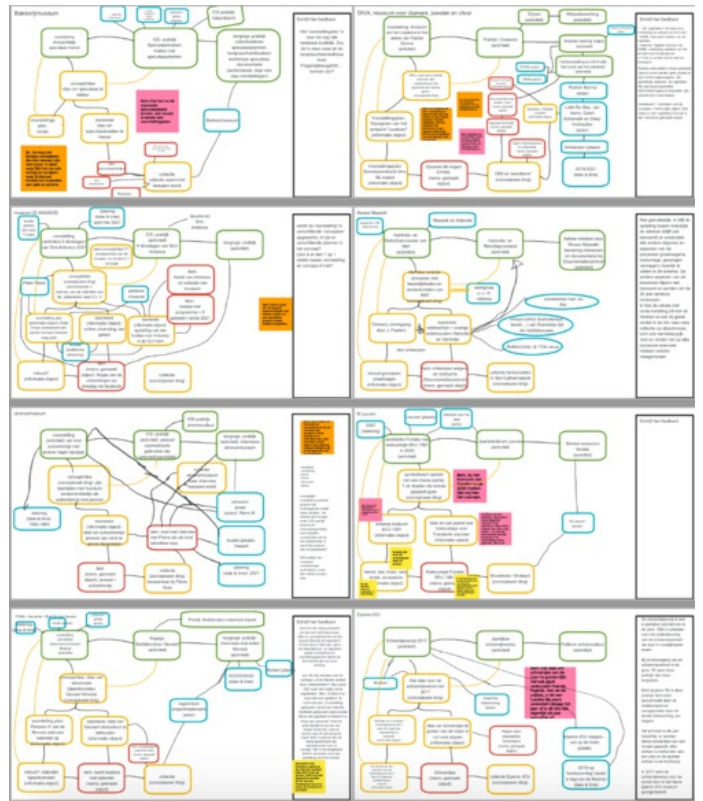
1. een brainstormsessie over de terminologie en algemene kenmerken en structuur van het datamodel
2. een overleg over het eerste ontwerp van het datamodel
3. een oefensessie waarbij de deelnemers het datamodel op een eigen casus konden toepassen

Deze sessies resulteerden in de **eerste 13 Vlaamse use cases** i.v.m. het registreren van (sporen van) immaterieel cultureel erfgoed in een digitaal datamodel. Met de resultaten gingen de Werkplaats en meemoo aan de slag om er een eerste datamodel uit te puren, dat de basis vormde voor concrete beschrijvingsregels en beleidsaanbevelingen.

Met de resultaten gingen de Werkplaats en meemoo aan de slag om er een **eerste datamodel uit te puren**, dat de basis vormde voor **concrete beschrijvingsregels** en **beleidsaanbevelingen**.

Deze werden gebundeld in het rapport "**Immaterieel erfgoed transformeren in data: naar een een datamodel voor het registreren van immaterieel erfgoed in collectieregistratiesystemen**".

Meer weten?

BEKIJK HIER HET RAPPORT

CLOSING CONFERENCE - "ICH INCLUDED IN MUSEUMS"

Het project eindigde in september 2021 met een internationale, online slotconferentie: 'ICH included in museums'. Ondanks dat deze afsluiter op een mooie vrijdagmiddag viel, waren er meer dan **120 geïnteresseerden** van over de hele wereld aanwezig, klaar voor de ervaringen en bevindingen van de proeftuinmusea en partners aan te horen.

Na het openen de conferentie door de Werkplaats, deelden de 4 **Proeftuinmusea** hun ervaringen mee in de vorm van **inspirende kortfilmpjes** (neem zeker een kijkje op de pagina van elk Proeftuinmuseum!), en beantwoordden gretig vragen van de virtuele deelnemers.

Na deze testimonials lichtte partner **meemoo** de 'Testcase Digitaal Registreren', het traject aangaande het digitale registratievraagstuk rond immaterieel erfgoed, toe, samen met de eerste resultaten en de mogelijke toekomstige acties (voor meer informatie over deze acties, de daaruit resulterende bevindingen én vervolgacties anno 2022-2023, zie het rapport hier boven!).

Prof. Pip Laurenson van [Tate London](#) gaf een intrigerende en onthullende **Keynote**, '**Reshaping the Collectible**', waarbij ze parallellen trok tussen het verzamelen van 'performative art' en het integreren van immaterieel erfgoed in het collectiemanagement van musea. Want hoe 'verzamel' je als collectiebeherende instelling iets wat niet verzameld kan worden?

Als afsluiter reflecteerde partners FARO (Elien Doesselaere), **ICOM Belgium Flanders** (Sergio Servellón) en **KIEN** (Sophie Elpers) elk op het afgelopen traject en wat het kan betekenen voor de rollen die Vlaamse musea in de toekomst kunnen opnemen rond het borgen van immaterieel erfgoed. Het Lerend Netwerk en hun harde werk werd opgeroepen als een gedegen en duurzame volgende stap in deze gezamenlijke zoektocht.

Het **conferentieboekje** met alle sprekers en de agenda kan je [hier](#) bekijken.

Het eindverslag volgt in de nabije toekomst, dus hou je ogen open! Wil je deze update absoluut niet missen? Schrijf je dan in op nieuwsbrief hier helemaal onderaan (rechts) de pagina! Het eindverslag zal ook beschikbaar zijn in het Engels.

The final report will follow in the near future, so keep your eyes open! Don't want to miss this update? Subscribe to the newsletter at the bottom of the page (on the right)! The final report will also be available in English.

VERTEL HET ONS !

Hoe integreert jouw organisatie (het borgen van) immaterieel erfgoed?

Het project 'ICE (in)begrepen' mag dan afgelopen zijn, de werking rond het integreren van immaterieel erfgoed in collectieplanning van musea is dat niet! Werkplaats immaterieel erfgoed verkent verder met collectiebeherende organisaties het pad!

**Vertel
het ons!**

Hoe gaan andere collectiebeheerders met immaterieel erfgoed aan de slag?

In de rubriek 'Vertel het ons!' laten we andere collectiebeherende organisaties aan het woord over hoe zij (het borgen van) immaterieel erfgoed integreren in hun collectie(beleids)planning. We hopen deze sectie voortdurend te blijven updaten.

Bij deze: vertel het ons via onderstaande knop!

VERTEL HET ONS!

Bakkerijmuseum Veurne

- Ina Ruckebush - wetenschappelijk medewerker [Bakkerijmuseum Veurne](#)

"In de volgende beleidsperiode blijven we verder inzetten op bestaande acties die ons immaterieel cultureel erfgoed rond het bakken levendig houden. Dit zijn onder meer **workshops, demonstraties** en het **documenteren** van immaterieel erfgoed.

Daarnaast geven we immaterieel erfgoed in ons nieuw collectiebeleidsplan een prominentere plaats. In ons huidige collectieplan beschrijven we onze collectie immaterieel erfgoed nog apart, alhoewel immaterieel erfgoed overal in onze collectie zit, in iedere deelcollectie zijn er wel sporen van te vinden. **Voor de opmaak van ons nieuw collectiebeleidsplan gaan we daarom voor een integrale aanpak: onze immaterieel erfgoedcollectie nemen we in iedere hoofdstuk op.**

Daarnaast gaan we ook aan de slag in ons collectieregistratiesysteem waarbij we sporen van onze immaterieel erfgoedcollectie gaan beschrijven. **Voorts krijgt immaterieel erfgoed ook een belangrijke plaats in ons vernieuwd museum: via diverse media zullen bezoekers kennismaken of zich kunnen verdiepen in gewoontes, tradities en technieken verbonden met het bakambacht."**

Er is geen eenduidig antwoord op de centrale vraagstelling van hoe je immaterieel erfgoed in je collectiebeleid het best integreert. Het blijft grotendeels een onvatbaar beestje dat moeilijk in een model of structuur past.

Eperon d'Or

Het werd snel duidelijk dat we hoegenaamd niet alleen staan met onze "moeilijkheden". Veel musea in onze grootte-orde, het Jenevermuseum op kop, worstelen wat met gelijkaardige problemen. Hoe kun je het ICE kwalitatief en consequent bewaren?

"Immaterieel cultureel erfgoed is al van bij de opstart van [Eperon d'Or](#) aanwezig. Maar sinds 2016-2017, is het ook een belangrijke pijler van de museumwerking.

We focussen hoofdzakelijk op twee types 'sporen van immaterieel erfgoed':

Eenzijds zijn er de verhalen, anekdotes en geschiedenissen van mensen die in de schoen- en borstelnijverheden gewerkt hebben.

De "Eregalerij" is een belangrijk onderdeel van ons museum.

Die bevat enerzijds een fotomuur en anderzijds een computerapplicatie met een achterliggende databank. We voeden die databank met verhalen, foto's en beeldfragmenten en bezoekers kunnen dan zelf zoeken of hun buur, oom, ouders, ... eventueel in de Eregalerij aanwezig is. (Als dat niet het geval is, voegen we ze graag toe.) **We focussen dus sterk op het menselijke aspect van de materie. Zonder mensen, geen ambachten.** Slechts door het

harde werk van de "pekkers" is Izegem tot een gezonde, welvarende stad kunnen openbloeien. Het verhaal van de Eregalerij is nooit "af". We blijven de databank doorlopend stofferen. Bezoekers worden aangemoedigd om hun verhalen te vertellen en zo ontstaat er een interessante wisselwerking.

Anderzijds bewaren en geven we de geheimen en de gewoontes van de ambacht en de productie door. Het gaat dan over procedés en werkwijzen, maar ook over het gebruik van machines en handwerktuigen. Momenteel loopt er in Eperon d'Or [een leerling-meestertraject](#) waarin een vakman en ex-schoenmaker zijn kennis over de in het museum aanwezige schoenmachines overdraagt op een technisch onderlegde leerling."

Het feit dat er eigenlijk geen fundamenteel verschil bestaat tussen immaterieel cultureel erfgoed en "tastbaar" erfgoed en dat beiden op dezelfde manier behandeld moeten worden. Ik noteerde ergens tijdens het traject: "Alle captaties zoveel mogelijk beheren als objecten." Het kán logisch lijken, maar in de praktijk vergt een dergelijke manier van werken een best wel ingrijpende (maar uiteraard uiteindelijk positieve) switch in de denkpatronen.

PARCUM

- Julie Aerts - Adviseur religieus erfgoed - [PARCUM](#)

"Immaterieel cultureel erfgoed neemt al langer een belangrijke plaats in bij de werking van PARCUM. Vanuit onze dienstverlenende rol begeleiden we immaterieel erfgoedgemeenschappen bij het borgen van hun praktijken en tradities. **We willen na dit traject de link met de dienstverlening versterken en de erfgoedgemeenschappen én hun praktijken en tradities een centrale plaats geven in ons museum.**"

Publiekswerking en valorisatie kan, mits goed aangepakt, bijdragen tot de borging van het immaterieel cultureel erfgoed. De interactie tussen het museum en de erfgoedgemeenschap is daarbij cruciaal. De erfgoedgemeenschap heeft steeds het protagonisme.

Industriemuseum

- Marie Kypers - onderzoeker - [Industriemuseum](#)

"Het Industriemuseum verzamelt al sinds haar oprichting niet alleen materiële sporen van het industriële verleden, maar ook immateriële sporen zoals verhalen van arbeiders en kennis van technieken. Een brede erfgoedgemeenschap (van particulieren over privéverzamelaars tot bedrijven) de collectie mee gevormd en haar waarde mee bepaald. Het museum heeft er altijd naar gestreefd een deel van de werktuigen en machines in werking te houden, samen met gemotiveerde vrijwilligers, vakmensen en geïnteresseerden. **Veel machines krijgen immers pas écht betekenis in werkende conditie. Immaterieel cultureel erfgoed – in dit geval het doorgeven van expertise en kennis door vakmensen – is hier onlosmakelijk mee verbonden. Waar dit aanvankelijk nog niet zo benoemd werd en eerder intuïtief gebeurde, wordt er de laatste jaren bewust een beleid rond uitgebouwd. Doelstellingen en acties rond het borgen van immaterieel cultureel erfgoed zijn ingebed in het beleidsplan van het museum en binnen de verschillende museumteams, van de collectie, communicatie**

en publiekswerking tot de technische ploeg.

Het Industriemuseum fungeert in de eerste plaats als ondersteunende partner voor het borgen van immaterieel cultureel erfgoed en als communicator naar een breed publiek: ondersteunen door de inrichting van ateliers in het museum die de mogelijkheid scheppen bepaalde technieken te blijven toepassen, sensibiliseren a.d.h.v. de permanente tentoonstelling, de publiekswerking en communicatie van het museum. Naast het in werking houden van machines om ze te demonstreren aan de museumbezoekers, is het noodzakelijk de kennis van de werking van deze machines veilig te stellen en relevant te houden voor nieuwe generaties. Door de uitbouw van een vrijwilligerswerking en de nieuwe [maakplekwerking](#) zetten het Industriemuseum hier actief op in.

De immaterieel erfgoedwerking heeft implicaties op alle aspecten van de museumcollectie, van het verzamelbeleid en het behoud en beheer tot de registratie. We staan vaak voor een uitdagende evenwichtsoefening in het afbakenen van de “bewaar”- en “gebruikscollectie”. Zodra een historisch object in werking getoond wordt, kunnen bepaalde onderdelen slijten. Soms moeten onderdelen vervangen of toegevoegd worden om de machine of het werktuig in werking te krijgen.

In de deelname aan het lerend netwerk was het enerzijds een opsteker om te merken dat andere musea vaak worstelen met dezelfde vragen als wijzelf als het aankomt op de integratie van immaterieel cultureel erfgoed in een museumwerking. Anderzijds boden de verschillende proeftuinen natuurlijk een schat aan inspiratie. Het zal ons zeker helpen om bij het herschrijven van het collectieplan bepaalde aspecten van de ICE-werking scherper te formuleren en verder door te trekken in alle takken van het collectiebeleid.

Het inventariseren van de museumcollectie is een van de basistaken van het collectieteam. Maar bij niet-tastbare vormen van erfgoed, ligt de registratie niet voor de hand. De aanzet voor een datamodel die tijdens het proeftuintraject gemaakt werd, was een bijzonder boeiende oefening. Er kwamen nog geen pasklare antwoorden uit voor onze eigen werking, maar we hopen dat hiermee wel het startschot gegeven is om hier sectorbreed verder mee aan de slag te gaan."

Op zoek naar de gulden middenweg tussen 'zuiver' en 'dynamisch' behoud komen veel vragen voorbij. Ook in het verzamelbeleid moet er constant aandacht zijn voor het veiligstellen van de toekomst van bepaalde technieken, bijvoorbeeld in de zoektocht naar reserveonderdelen of verbruiksproducten die niet meer gemaakt worden. Bij de update van het collectieplan die momenteel wordt voorbereid, zullen al deze aspecten meer expliciet dan voordien aan bod komen.

Neem ook zeker een kijkje naar het artikel over drukkerij- erfgoed, dat ook in het [register van inspirerende voorbeelden](#) staat!

KLIK HIER VOOR ARTIKEL DRUKKERIJ-ERFGOED

Wordt vervolgd...

Trefwoord:

[Onderzoek](#)

Meer weten:

[Musea](#)

Contact:

[Shana \(projectcoördinator\)](#)

[Collectieplanning](#)

[Werkplaats Immaterieel](#)

[Erfgoed](#)